

FER I ZDRAVA HRANA

Kati Van de Velde & Dirk Holemans, Septembar 2020

Dokument je osnova transnacionalnog projekta Green European Foundation

* Oboje su deo istraživačke organizacije za društveno-ekološke promene Oikos

ŠTA JE FER?

„Zašto sam se odlučio za organsku poljoprivodu? Uvek objasnim kroz brojeve. Imali smo 120 teladi godišnje, ustajali smo 300 noći godišnje; 14 vakcina i 180 evra po teletu za veterinara. A zatim još 25 posto gubitka. Nemate život. Vi ste karikatura poljoprivrednika. Termometar u jednoj ruci i igla u drugoj. Ali sada znam, sa ekološkog stanovišta, da to nije dobro. Nije dobro za vaše zdravlje. A meso više nema ukus.“
Farmer Andre Grevisse u dokumentarcu Les Liberterres (2016)

Ovaj citat poljoprivrednika je samo jedan primer. Ako bacimo pogled na poljoprivredni i prehrambeni sektor u celini, primećujemo sistemsku krizu, podstaknutu decenijama maksimizovanja prinosa i politike orijentisane na izvoz u globalizovanoj ekonomiji. Hrana, pretvorena u robu koja će stvoriti (više) zarade, hrani pohlepu nekolicine, a ne želuce mnogih. A lokalni proizvođači poput Andrea Grevisse-a postaju marionete tog sistema. Štetni ekonomski, socijalni i ekološki trendovi prekinuli su naš prehrambeni i poljoprivredni lanac, i postalo je nemoguće nastaviti „posao“ kao i obično. Došli smo do prekretnice. Svedočimo rastućoj kritici trenutnog sistema, ali i mnogim novim alternativnim pristupima hrani i poljoprivredi.

U ovom radu ćemo prvo osvetliti trenutnu situaciju i njene brojne aspekte, ali i perspektivne nove događaje koji se mogu zamisliti kao sastavni deo fer i zdravog prehrambenog sistema koji hitno trebamo razviti.

POLJOPRIVREDA: BLIŽI POGLED

Andre nije izolovan slučaj, jer mnogi poljoprivrednici jedva drže glavu iznad vode. Eurostat je u 2017. godini izneo podatak o 12,5% nižim prihodima u ruralnim područjima u odnosu na prosek EU-28. Istovremeno, evropski poljoprivrednici su primorani da ulazu kako bi rasli i postali konkurentniji na globalnom tržištu. Posledica toga je da je više od četvrtina farmi nestalo s evropskog krajolika između 2003. i 2013. Situacija se verovatno neće uskoro popraviti, jer na jednoj od tri farme u funkciji rukovodioci gazdinstava imaju 65 i više godina i nemaju naslednika.¹

Posetite naš sajt da saznate više:

gef.eu

Pratite naše društvene mreže da se informišete o našim najnovijim aktivnostima i događajima širom Evrope

GEF_Europe

GreenEuropeanFoundation

GEF_Europe

GREEN EUROPEAN FOUNDATION

Izveštaj IPES-a za hranu iz 2017. (Međunarodni panel stručnjaka za održivi prehrabeni sistem) napominje da se poljoprivrednici, više nego ikad, oslanjaju na mali broj dobavljača i kupaca, još više smanjujući svoje tako male prihode i umanjujući svoju mogućnost izbora: šta uzgajati, kako uzgajati i za koga.²

U međuvremenu, talas mega-fuzija podstiče neviđenu konsolidaciju u industriji mašina za seme, pesticide, đubriva i farme, istovremeno stvarajući sve veće igrăče u sektoru prerade i maloprodaje. Ogomna spajanja - poput Bayer-a i Monsanto-a u 2018. godini, na primer - povećavaju ideo kompanija na tržištu patentiranih semenki i pripadajućih pesticida. Ovi giganti tvrde da su smanjili gubitke od oboljenja i povećali prinose za poljoprivrednike: „stavljući im više novca po hektaru u džep“ tako što će im „pružiti alate potrebne za maksimizovanje efikasnosti i profita“.³

Međutim, ovi alati - poput (skupih) patentiranih semena, koje su često povezane sa jednim jedinim pridruženim pesticidom - zaro-bljavaju lokalne poljoprivrednike u krug bez izbora.

Evropska poljoprivredna politika podstiče poljoprivrednike na rast i igru sa velikim igrăčima. Ali, u stvarnosti, ovi sistemi dovode lokalne poljoprivrednike u nesigurnu, zavisnu finansijsku situaciju iz koje je teško izvući se.

Kako smo došli do ovog trenutka? Vratimo se natrag u istoriju.

ISTORIJA ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE (THE COMMON AGRICULTURAL POLICY - CAP)

U četrdesetim godinama prošlog veka, Drugi svetski rat izazvao je mnogo gladi i „no more hunger“ sa pravom je postao novi kredo posle rata. Svet je morao ići u korak sa rastom stanovništva i s njim povezanim potrebama za hranom. Zemlje su počele da ulažu mnogo novca u povećanje proizvodnje hrane i održavanje cena hrane na niskom nivou, a ključni cilj je sigurnost hrane za sve. Sa-vremenim prehrabeni sistemi i poljoprivreda postepeno su postali više industrijski. Prednost je data proizvodnji relativno uskog opsega proizvoda u velikim količinama. Evropa je postavila ciljeve za ono što će 1957. godine postati Zajednička poljoprivredna politika (CAP): osiguranje snabdevanja hranom kroz povećanje produktivnosti, stabilizaciju tržišta i osiguranje fer prihoda poljoprivrednicima. Kao rezultat toga, CAP je razvio tržišnu i cenovnu politiku utvrđujući minimalne cene za poljoprivrednike, evropsku trgovinsku politiku koja uključuje podršku izvozu i ograničenja uvoza i zajedničko tržište i regulaciju. EEZ je takođe zaključila sporazum sa SAD uklanjanjem svih ograničenja uvoza uljarica i proteinских kultura (stočne hrane), pod uslovom da može da zaštitи svoje tržište od žitarica, mleka, šećera i goveda. Kao rezultat toga, masovni uvoz jeftine stočne hrane iz SAD-a doveo je do toga da je Evropa intenzivirala stočarstvo.

Ono što je nekad bio cirkularni (proizvodni) lanac, postepeno je postalo linearni lanac ishrane. Nekada autonomna poljoprivreda sada se u velikoj meri oslanjala na spoljne inpute i na uzgoj pojedinačnih kultura na velikim površinama. Uniformnost je bila pre-ferirana od različitosti. I sve se baziralo na fosilnim gorivima.

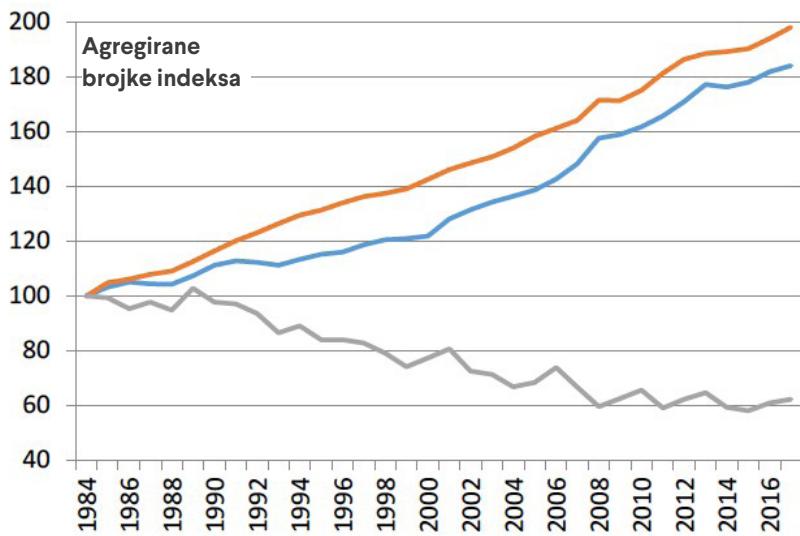
Zajedno sa skaliranjem, ovo je dovelo do spektakулarnog povećanja proizvodnje. Zahvaljujući CAP-u, poljoprivrednici su dobili garantovane cene i viškovi su otkupljivani. Ali prevelika proizvodnja i viškovi naveli su EU da stvari subvencije za izvoz na jug i to subvencionisano odlaganje očigledno je iskrivilo lokalna tržišta. Nakon čestih kritika, CAP je prilagođen: umesto da subvencionise viškove, uvedene su kvote za obim proizvodnje.

Do 1992. godine poljoprivrednici su dobijali direktnu podršku po hektaru ili životinji umesto zagarantovane cene, kako bi podstakli globalnu konkurentnost. Liberalizacija tržišta sada je postala kredo. Ali, u kombinaciji sa deregulacijom, to je stvorilo mnoge nefunkcionalnosti: na primer, slepo fiksiranje na smanjenje troškova kroz povećanje skaliranja i monokulture. Proizvodnja se pre-selila tamo gde je bilo najjeftinije proizvoditi.⁴

Zemlje koje su bile najviše (negativno) pogodene su one svrstane u „najmanje razvijene zemlje“. Oni nisu bili u mogućnosti da naprave slična ulaganja i bili su zarobljeni u sistemu u kojem im nedostaje samodovoljnost, visoko zavisni od (jeftinog) uvoza hrane, dok se lokalni poljoprivrednici trude da ostvare održivi prihod.⁵ Posebno na Globalnom Jugu, mnogi lokalni farmeri su proterani sa svoje zemlje kako bi napravili prostor za velike plantaže, gde sada rade za nadnicu da ne bi gladovali. Oni su žrtve eksploatacije, zarađuju, na primer, 0,01 funte za kutiju čaja u vrednosti od 1,60 funti u Velikoj Britaniji.⁶

Ali poljoprivrednici u razvijenim zemljama se takođe bore. U Belgiji, na primer, kretanje cene koju plaća potrošač obrnuto je proporcionalno ceni koju plaćaju poljoprivrednici, kao što slika 1 pokazuje vrlo upečatljivo.

Broj 1 Evolucija indeksa proizvodnih i potrošačkih cena u Belgiji (izvor: economie.fgov.be)

Agregirane brojke indeksa:
 —— Cena prehrambenih proizvoda
 —— Potrošačka cena (opšti indeks)
 ----- Cena plaćena poljoprivrednom proizvođaču

Pokvaren Sistem Prehrane

Naš trenutni prehrambeni sistem je neodrživ na više načina. Da citiramo profesoricu Marjolein Visser: „Naš sistem hrane usisava naftu. Sa usana nam kaplje nafta“.

Potrošači nisu uvek svesni stvarne (proizvodne) cene proizvoda koji kupuju ili pređenih kilometara: pasulj iz Kenije, jabuke sa Novog Zelanda, grožđe iz Čilea.... U kombinaciji sa međunarodnim trgovinskim sporazumima, neodržive prehrambene navike samo su pogoršale naš sistem ishrane.

Na primer, pre 20 godina evropska industrija peradi preplavila je afričko tržište jeftinim zamrznutim komadima piletine. Evropski izvoz oborio je živinsku industriju u zemljama poput Gane i Kameruna, usled čega je stotine hiljada ljudi izgubilo posao. Pre toga, devedesetih godina, lokalna tržišta su bila zaštićena od jeftinog uvoza strogim ograničenjima i visokim uvoznim dažbinama. Za to vreme, međutim, Gana je dobijala kredite od Svetske banke i MMF-a pod uslovom da otvoriti svoja tržišta. Ostalo je istorija.⁷

***“Naš sistem ishrane apsorbuje naftu.
Nafta nam kaplje sa usana.” Marjolein Visser***

Ali ova trka ka dnu proizvodnje najjeftinijih namirnica neizbežno narušava kvalitet hrane, što dovodi do kontaminirane hrane, kao što su pokazale i dioksinske ili fipronilne krize. Štaviše, današnji neodrživi prehrambeni i poljoprivredni sistemi su u zastoju usled zakona, patenata, cene i čak nasilja,⁸ dok trećina svih ljudi ne dobija dovoljno vitamina. Istovremeno, 600 miliona ljudi se klasificiše kao gojazno a 2 milijarde sa povećanom težinom, sa ozbiljnim posledicama po njihovo zdravlje. Pored toga, sveke godine se izgubi više od milijardu tona hrane: trećina ukupno proizvedene.

Ovi zapanjujući brojevi govore sami za sebe: naš prehrambeni sistem propada.

IPES Food objavio je izveštaj o uticaju koncentracije u poljoprivredno-prehrambenom sektoru u 2017. godini. Prema njegovim nalazima, dominantne firme su postale suviše velike da bi trajno nahranile čovečanstvo, prevelike da bi ravnopravno poslovale sa drugim akterima u prehrambenom sistemu i prevelike da bi pokretale inovacija koje su nam potrebne. Visoki i brzo rastući nivoi koncentracije u poljoprivredno-prehrambenom sektoru jačaju industrijski model hrane i poljoprivrede, pogoršavajući njegove socijalne i ekološke mane i pogoršavajući postojeću neravnotežu odnosa moći.⁹

Procenjuje se da je do početka 20. veka, za ljudsku hranu uzgajano desetine hiljada sorti biljaka. Proizvodnja semena je razvijana bez prava intelektualnog vlasništva i urodila je velikom raznolikošću useva. Danas se seme više ne smatra „uobičajenom“, već skupom robom poljoprivrednika, što dovodi do ogromnog gubitka biološke raznolikosti. Nedostatak tradicionalnog semena na legalnom tržištu oduzima poljoprivrednicima pravo na uzgoj biljaka i prisiljava ih na korišćenje uniformnih, komercijalnih, neekoloških i nezdravlјivih sorti (tzv. „terminator seme“).

Danas je broj biljnih sorti porastao na 120, time pokrivajući 90% biljne hrane za ljude. Samo 12 biljnih sorti i 5 životinjskih vrsta čine više od 70% sve ljudske hrane. Polovina sve ljudske hrane potiče iz jedva 4 biljne vrste (krompir, pirinač, kukuruz i pšenica) i 3 životinjske vrste (krave, svinje i pilići).¹⁰

Kako se prihodi povećavaju i ljudi migriraju u gradove, tako raste i potrošnja mesa. Stočarstvo je očigledno sledilo ovaj trend, što je dovelo do pojave mega farmi koje u medijima nisu retko kritikovane zbog zlostavljanja životinja ili upotrebe zabranjenih supstanci (prim. Fipronil). Samo u Evropi se sada 71% poljoprivrednih površina koristi za ishranu stoke.¹¹

Ribarstvo je jednako problematično. U 2016. svetska proizvodnja ribe dostigla je oko 171 milion tona, a neodrživa i zagađujuća akvakultura predstavlja 47 procenata ukupne količine. Uprkos stalnom rastu akvakulture, stanje morskih ribolovnih resursa i dalje opada. Baš kao i druge namirnice, i sadašnji ribarski sistem zahteva nova razmišljanja o klimatskim promenama, međunarodnoj trgovini, zagađenju životne sredine (okeana), zaštiti potrošača i održivosti u celini..¹² Ali šta je održivo u vezi sa sistemom koji holandske haringe izvozi u Afriku, ali uvozi danske haringe za sopstveno stanovništvo?

Hrana je za neke postala profitna roba, a ne univerzalno pravo za sve. U isto vreme, naglo se pojačava konkurenca između potražnje za funkcijama na zemljištu koje pružaju hranu, vodu i energiju i onih usluga koje podržavaju i regulišu sve životne cikluse na Zemlji.

Prema Konvenciji Ujedinjenih nacija za borbu protiv dezertifikacije, svake godine gubimo 24 milijarde tona plodnog tla i 13 miliona hektara šume.

Oko 130 nacionalnih akademija nauka i medicine širom sveta već je izrazilo zabrinutost zbog negativnih tendencija u ishrani i poljoprivredi. Napokon, globalni prehrambeni sistemi povezani su složenom interakcijom pitanja koja se tiču životne sredine, zdravlja, ishrane, klimatskih promena, ekologije i ljudskog ponašanja.¹³ Ali trgovina, radna mesta i ekonomija su takođe uključeni. Stoga je od vitalnog značaja da se budućnost sigurnosti hrane i poljoprivrede rešava iz globalne i multidisciplinarne perspektive, uzimajući u obzir dinamiku trgovine i arhitekturu globalnih tržišta, sprečavanje velikih kriza sa hranom, politiku konkurenčije i standarde za strane direktna ulaganja, prekogranično upravljanje prirodnim resursima, prekograničnu sigurnost hrane i stvaranje i upotrebe nauke i inovacija.

Poslednjih godina sve više postaje primetno ovo holističko gledište, koje priznaje međusobnu povezanost poljoprivrede, hrane, klime i biološke raznolikosti. Pogledajmo bliže.

POSLEDICE SLOMLJENOG PREHRAMBENOG I POLJOPRIVREDNOG SISTEMA

Uticaj na životnu sredinu

1. Klimatske promene

Sama poljoprivreda, šumarstvo i druga upotreba zemljišta - isključujući prevoz hrane i druge energetski intenzivne procese - do prinose oko 24% godišnjim globalnim emisijama: uglavnom od krčenja šuma, poljoprivrednih emisija koje potiču iz upravljanja i prehranjivanja zemljišta i stoke.¹⁴ Upotreba zemlje je, prema tome, na drugom mestu iza saobraćaja kao glavni pokretač klimatskih promena. Ukupna poljoprivredna i prehrambena proizvodnja u velikoj meri zavisi od fosilnih goriva. To uključuje preradu i pakovanje hrane, konzerviranje i transport, proizvodnju dубriva, herbicida i pesticida i obradu zemlje, navodnjavanje i dubrenje. Poljoprivreda takođe čini 53% emisije metana u EU (pretežno od preživara).¹⁵ Ukupno, čak jedna trećina gasova sa efektom staklene

bašte iz ljudskih aktivnosti je povezana sa načinom na koji se razvijaju prehrambeni sistemi. Sa povećanjem ukupne potražnje za hranom tokom prve polovine 21. veka, očekuje se da emisija gasova sa efektom staklene bašte iz poljoprivrednih proizvoda raste još više: posebno u vezi sa (GHG-intenzivnim) biljnim uljima i životinjskim proizvodima

2. Degradacija zemljišta

Četrdeset posto kopnene površine Zemlje zauzima poljoprivreda: ili obradivanjem useva ili uzgojem stoke. Potrošnja prirodnih resursa Zemlje udvostručena je u poslednjih 30 godina, a trećina kopnenog dela planete sada je degradirana.¹⁶ Degradacija zemljišta nastaje zbog erozije tla i spaše stoke. Erozija tla je zakiseljavanje, zaslanjivanje i gubitak organskog ugljenika u tlu koji može biti uzrokovan vodom i vетrom (pranje ili ispiranje gornjeg tla), ali i zagađenjem (od prekomerne upotrebe đubriva bogatog azotom ili đubriva u obradi tla). Ispaša stoke uništava vegetaciju, a zemljište je podložno eroziji. Prema izveštaju FAO-a o stanju svetskih resursa za zemljište za 2015. godinu, najmanje trećina globalnih resursa tla je u lošem ili vrlo lošem stanju. Procene su da nam je ostalo samo 60 godina žetve zbog intenzivne (ili fabričke) poljoprivrede.¹⁷

3. Nestašica vode

Širom sveta, 70% naše zajedničke godišnje upotrebe čiste vode ide u poljoprivredu. Oko 40% svetske žetve žita užgaja se na navednjavanom zemljištu. Sve veća konkurenčija za oskudne vodne resurse stvara napetost na regionalnom i međunarodnom nivou. Na primer, u SAD-u povlačenje vode iz reke Kolorado uzrokuje da se ona presuši pre nego što stigne do meksičkog Kalifornijskog zaliva. U Africi će kupovina stranog zemljišta za uzgoj u Etiopiji i Sudanu uticati na dostupnost sveže vode Nila u Egiptu. u Aziji, brane u Kini umanjuju protok Mekong-a dostupan Tajlandu, Vijetnamu i drugim korisnicima nizvodno.¹⁸ Zabrinutost zbog nesigurnosti i nedostatka vode povećava se i u Evropi. Otprilike jedna trećina teritorije EU izložena je kriznim vodenim uslovima: bilo trajno ili privremeno. Poljoprivreda će i dalje biti najveći potrošač vode u godinama koje dolaze, jer se sve više i više poljoprivrednih površina treba navodnjavati: posebno, u zemljama južne Evrope. Ali globalni nedostatak vode uzrokovan je ne samo fizičkim nedostatkom resursa, već i progresivnim pogoršanjem kvaliteta vode u mnogim zemljama.

4. Zagađenje

Poljoprivreda takođe igra veliku ulogu u zagađenju vazduha i vode. Farme ispuštaju velike količine agrohemikalija, organskih materija, ostataka lekova, sedimenata i drenaže fiziološkog rastvora u vodene površine. U flamanskom regionu Belgije, istraga je nedavno otkrila velike prevare u upotrebi organskih i hemijskih đubriva. Uprkos postojecim propisima, 50% upotrebe hemijskih đubriva je nelegalno, što izaziva prekomerne vrednosti nitrata i fosfora u vodotokovima, što kao posledicu ima ugrožavanje biodiverziteta i ekosistema.¹⁹

Pored toga, poljoprivreda je odgovorna i za 94% emisije amonijaka u EU (3.751.000 tona u 2015. godini).²⁰ Zagađenje vazduha (između ostalog amonijakom) ima značajan uticaj na zdravlje ljudi, kao što ćemo videti dalje.

Uticaj na biodiverzitet

1. Gubitak biodiverziteta

Širom Evrope intenziviranje poljoprivrede (menjanje pejzaža) bilo je glavni pokretač izmena i direktnog nestanka bara, jezera i potoka i dugoročnog pada trendova u veličini, rasprostranjenosti, očuvanosti staništa i funkcionisanju kopnenih vrsta. Pored toga, česta primena insekticida, herbicida i fungicida u agroekosistemima dovodi do gubitka biološke raznolikosti i važnih usluga ekosistema. Na primer, previše azota i fosfora u vodi je idealno stanište za alge. Zbog toga što udišu ogromne količine kiseonika, ugrožavaju sve ostale biljke i životinje u vodi.

Milionima životinjskih i biljnih vrsta trenutno preti izumiranje. Ključni krivci poredani po uticaju su: (1) promene u korišćenju zemljišta i mora, (2) direktna eksploatacija organizama, (3) klimatske promene, (4) zagađenje i (5) invazivne alohtone vrste. Sve manje i manje vrsta i rodova biljaka i životinja gaje se, užgaja, trguje i održava se širom sveta, uprkos lokalnim naporima.²¹

2. Krčenje šuma

Zbog poljoprivredne ekspanzije, preko trećine kopnene površine sada se koristi za uzgoj useva ili stočarstvo: uglavnom na štetu šuma. Prema podacima Svetske banke, od 1990. do 2015. godine, svakog sata smo gubili šumske površine ekvivalentne površini od 1000 fudbalskih terena širom sveta. Komercijalna deforestacija bila je dominantan pokretač, povezan sa 27 procenata bruto gubitka pokrivenosti drvećem između 2001. i 2015., što je ekvivalentno pošumljenoj površini, otprilike četvrtine veličine Indije. Drveće se poseće kako bi se napravilo mesto za aktivnosti poput poljoprivrede, ruderstva i proizvodnje nafte i gasa. U tropskim šumama Latinske Amerike i Jugoistočne Azije vidamo šumu koja se najviše suočava sa ovim problemima. Na primer, u Maleziji i Indoneziji, šume se sekaju (često ilegalno) kako bi se napravilo mesto za proizvodnju palminog ulja koje se može naći u mnogim prerađenim namirnicama. U Amazoniji su glavni krivci užgajanje stoke i farme - posebno plantaže soje.²²

Preispitivanje GMO

Da li genetski inženjering može pomoći našem poljoprivrednom sistemu da postane produktivniji, žetva hranjivija, naši usevi jači? Godinama se vodi zapaljiva rasprava o ovoj temi. Pre nego što raspravljate o samoj tehnologiji, neophodno je pogledati ko je poseduje i čemu služi. Istraživanja pokazuju da GMO trenutno uglavnom koriste profitne multinacionalne kompanije za proizvodnju (više) monokulturnih kultura, hemijskih dубriva i pesticida. Iz ove perspektive, prehrambena i poljoprivredna kriza se posmatraju kao tehnički i ekonomski problem, koji se može rešiti modifikovanjem gena jedne biljne sorte u izolovanoj laboratoriji biotehnologa. Kao što smo videli, međutim, pravi koren problema nalazi se na društvenom i ekološkom nivou.²³ Primer Zlatnog pirinča to ilustruje. U jugoistočnoj Aziji, poljoprivredna industrija pokušava da se izbori sa slepoćom izazvanom usled nedostatka vitamina A tako što povećava koncentraciju tog vitamina u pirinču. Međutim, to ne adresira osnovni problem: jer je nutritivni deficit lokalnog stanovništva uzrokovani praksom monokulture u regionu koji je nekad bio bogat i raznolik u proizvodnji. Poljoprivredna industrija nudi promenu jedne sorte useva kao uski odgovor na mnogo veću sistemsku krizu izazvanu Zelenom revolucijom 1970-ih. U to vreme su bogati i raznoliki poljoprivredni sistemi zamjenjeni intenzivnim monokulturama industrijskih sorti pirinča. Ova transformacija dovela je do različitih prehrambenih obrazaca koji se jednostrano zasnivaju na pirinču.

Studija iz 2009. godine pokazala je da su posle 20 godina uzgoja genetički modifikovanog kukuruza i soje u Sjedinjenim Državama ovi GMO imali samo zanemariv porast prinosa ili čak smanjenje prinosa u poređenju sa sličnim uzgojem ne-GMO u Evropi. Štaviše, genetski inženjering jeste i ostaće veoma skupa tehnika. Dakle, pre nego što razmotrimo da li se može sprovesti pozitivno, sigurno i pošteno u održivom poljoprivrednom sistemu, korisno je i proceniti proces: Da li je sloboden od industrijskih interesa i izvozno orijentisanih tržišnih strategija? Da li poljoprivrednicima omogućuje da sačuvaju svoj izbor i slobodu? U ovom trenutku, odgovor na oba pitanja je „ne“.²⁴²⁵

Uticaj na ljudsko zdravlje

1. Respiratorne bolesti

Prehrambeni sistemi značajno doprinose zagadenju vazduha putem emisija koje stvara transport hrane širom sveta. Poljoprivreda i ribarstvo zauzimaju preko 12% globalne emisije CO₂ iz međunarodnog transporta. Poljoprivredni sektor je odgovoran i za više od 90% emisije amonijaka. Zagadenje vazduha je glavni uzrok prerane smrti i bolesti i najveći je rizik po zdravlje životne sredine u Evropi.²⁶

2. Antimikrobna rezistencija

Širenje bakterija koje su razvile otpornost na antimikrobne lekove koji se sve više koriste u intenzivnoj stočnoj proizvodnji (i na ribiljim farmama) je još jedan od glavnih zdravstvenih problema koji proizilaze iz zagađenja životne sredine. U mnogim regionima sveta antibiotici se redovno daju životnjama na neterapeutske načine: tj. u stalnim malim dozama radi sprečavanja izbjivanja bolesti i / ili ubrzavanja procesa rasta. Za ove svrhe koristi se više antibiotika širom sveta nego za lečenje ljudskih bolesti. Antimikrobna rezistencija ili AMR trenutno globalno izazivaju oko 700.000 smrti životinja i 33.000 smrtnih slučajeva godišnje.²⁷

3. Endokrini disruptori (poremećaji)

Niže doze, hronične izloženosti poljoprivrednika mnogim pesticidima, posebno endokrino disruptivnim hemikalijama (EDC), jasno su povezane sa brojnim mogućim dugoročnim zdravstvenim negativnim efektima: poput kancera ili štetnih efekata na reproduktivnu funkciju.²⁸ Studije su već pokazale da je Parkinsonova bolest direktna posledica upotrebe pesticida. Shodno tome, u Francuskoj se od 2012. godine Parkinsonova bolest može pod određenim uslovima prepoznati kao profesionalna bolest među poljoprivrednicima.²⁹

Međutim, poremećaji endokrinog sistema su takođe prisutni u našim prehrambenim sistemima. Oni se nalaze u pesticidima koji se koriste na konvencionalno uzgojenim kulturama, u hormonima koji se koriste u proizvodnji mesa, živine i mlečnih proizvoda, u unutrašnjoj oblozi konzervirane hrane i nekim plastičnim posudama, u jedinjenjima koja se koriste kao konzervansi, pa čak i u „nelepljivom“ posudu kao što je teflon.³⁰

4. Loša ishrana (neuhranjenost, nedostatak mikronutrijenata i preterana težina i gojaznost)

Prekomerna konzumacija životinjskih proizvoda, s jedne strane, povezana je sa zdravstvenim problemima poput srčanih bolesti, dijabetesa i raznih vrsta raka. S druge strane, kao što je ranije spomenuto, intenziviranje poljoprivrede dovelo je do ogromnog smanjenja broja sorti koje se gaje, čime se smanjio i izbor hrane.

Prehrambeni sistem koji postoji danas ne uspeva da pravilno nahrani milijarde ljudi. Uprkos poboljšanom pristupu hrani u nekim regionima, kvalitet ishrane u određenom pogledu opada. Problem se sastoji od pitanja pristupačnosti. Povećanje kalorija u proizvodnji hrane uzrokuje zdravstvene probleme, uključujući gojaznost. Nezdrava ishrana je odgovorna za 49% udela u kardiovaskularnim bolestima - vodećeg uzroka smrti u EU. Pojačana konzumacija napitaka zasladišenih šećerom, životinjskih proizvoda i zasićenih masti štetno utiče na naše zdravlje i dobrobit. Izveštaj Velike Britanije o oglašavanju tokom TV emisija popularnih kod dece u 2017. godini pokazao je da 59% oglašavanja predstavlja hranu koja sadrži masnoću, so ili šećer. Voće i povrće činili su nešto više od 1% reklama hrane i pića tokom porodičnih emisija.³¹

Socio – ekonomski uticaj

1. Narastajuća nejednakost

Kao što smo videli gore, brza konsolidacija i velika neravnoteža moći sveprisutna je u sektoru agrobiznisa i maloprodaje hrane, bilo da smanjuje malim poljoprivrednicima izbor ili ih prisiljava na intenziviranje. Oko 3% poljoprivrednih gazdinstava sada čini 52% poljoprivrednih površina u EU, a 20% gazdinstava prima 80% subvencija u okviru CAP-a. Situacija u seoskim domaćinstvima bi mogla da se i dalje pogorša s obzirom na to da poljoprivredno stanovništvo stari: tokom 2013. godine gotovo polovina vlasnika imanja bila su starija od 55 godina, a jedna četvrtina starija od 65 godina.

IPES Food u svom izveštaju o zajedničkoj prehrambenoj politici Evropske unije za 2019. godinu ističe da je trenutno 70% svetske agrohemiske industrije u rukama samo tri kompanije, a do 90% svetske trgovine žitom kontrolišu četiri multinacionalne kompanije. Dominantni igrači u prehrambenoj industriji uspeli su da smanje cene i naruše radne uslove u lancima snabdevanja - što utiče na sezonske radnike, migrante i maloprodajno osoblje, kao i samozaposlene radnike koji rade u dostavi. Poljoprivrednici plaćaju posebno visoku cenu: njihovi ulazni troškovi (seme, dubriva, pesticidi multinacionalnih kompanija) porasli su za 40% između 2000. i 2010. Siromaštvo i nejednakost u ruralnim područjima širom sveta se povećala. Ovakav razvoj događaja posebno je uznemirujući na globalnom jugu, gde je većina gladi u svetu. Podsaharske afričke i druge ekonomski slabe države takođe su postale meta „otimanja zemlje“: (bogate) zemlje uvoznice žitarica i drugi investitori okrenuli su se kupovini ili zakupu zemlje u drugim državama na kojima će uzgajati hranu - veoma unosan posao. , ali na štetu lokalnog stanovništva, koje gubi posao i zemlju. Ove upitne akvizicije zemljišta postale su sastavni deo sve veće globalne borbe za vlast za kontrolu kopna i vodenih resursa.³²

Za to vreme u EU, udeo vrednosti lanca hrane koji ide u poljoprivredu (tj. Prosečan udeo/procenat finalne cene koju poljoprivrednici dobijaju za svoj proizvod u odnosu na udeo/procenat koji su primili drugi akteri u lancu snabdevanja hranom) opao je sa 31% u 1995. godini do oko 21% danas. U tom kontekstu, održivost poljoprivrede (posebno za mala gazdinstva) je ozbiljno dovedena u pitanje.

Istovremeno, u porodicama dohodak domaćinstva često određuje zdravu ishranu. Hranljiva, sveža hrana obično je skuplja. Stoga, kada resursi domaćinstva za hranu postanu oskudni, ljudi se okreću jeftinijoj hrani, koja je često pretrpana kalorijama i sa malo hranljivih sastojaka, što dovodi do toga da više članova porodice ima prekomernu težinu. Ovo se naročito odnosi na urbane sredine u industrijskim razvijenim zemljama, gde se takozvane pustinje sa hranom (tj. Područja koja imaju ograničen pristup pristupačnoj i hranljivoj hrani) disproportionalno nalaze u siromašnim četvrtima.

2. Gubitak otpornosti

Pored svega, smanjenje raznolikosti uzgajanih kultura znači da su agroekosistemi manje otporni na buduće klimatske promene, štetočine i patogene.³³

Izuzetno toplo i suvo leto 2018. godine dovelo je do pada prinosa žitarica u EU. Švedska je, na primer, doživela najgoru žetvu u više od 50 godina. Iako je izvoznik žitarica, 2019. ih je morala uvoziti. Podaci za krompir su još gori nego tokom katastrofalnih žetvi 1867. i 1899. godine, što je dovelo do gladi. U Belgiji, kao rezultat povećanja ekstremnih vremenskih prilika, Flamanski fond za poljoprivredne katastrofe prestaće da daje nadoknadu za oštećene useve od septembra 2019. Osiguravajuće kompanije će zameniti kompenzaciju sa fondom (subvencionisanim) meteorološkog osiguranja.

3. Otuđenje od prirode

Erozija tradicionalnih kultura hrane i pojava urbanog gradskog stila života takođe su transformisali navike pripreme i konzumiranja hrane, što je rezultovalo time da su ljudi izgubili dodir sa načinom proizvodnje hrane i konceptima kao što su sezonalnost voća i povrća. Istovremeno, u porastu su i prehrambene krize, zbog čega ljudi gube poverenje u moderne prehrambene sisteme na koje se sve više oslanjaju. Nedavno istraživanje pokazalo je da samo 35% građana EU ima poverenje u supermarketete i samo 38% u proizvođače hrane da ih informišu o kvalitetu hrane koju koriste.³⁴

NOVI PUT NAPRED

Pa kako se nositi sa svim tim izazovima, uzimajući u obzir globalne tendencije rasta stanovništva, urbanizacije, ekološke i klimatske promene, ekonomsku nejednakost i nestabilnost na tržištu, političke poremećaje i socijalne nepravde? Ključ je u premošćivanju razlike između hrane i poljoprivrede, u povezivanju javnosti s procesom proizvodnje hrane, u uvođenju kružnog lanca hrane koji poštuje biodiverzitet i ekosisteme. To znači usvajanje integrisanog pristupa razvoju sistema održivog uzgoja i fer i zdrave hrane. Takav sistem bi omogućio poljoprivrednicima da povrate svoju autonomiju, ponovo se povežu sa potrošačima i obnove zajednički osećaj odgovornosti sa njima. To podrazumeva da hranu treba ponovo povezati sa poljoprivredom, kao i sa njenim društvenim okruženjem. Ponuditi mogućnosti za veću otpornost, bolji kvalitet hrane i fer cene.³⁵ On nudi osnovnu alternativu trenutnoj situaciji u kojoj akteri na oba kraja lanca ishrane, tj. poljoprivrednici i potrošači gube: poljoprivrednici ne ostvaruju pristojan prihod, a potrošači ne dobijaju zdravu hranu. Ponovnim povezivanjem njih u kratkim lancima širi se autonomija obe grupe.

Možemo identifikovati pet poluga koje podržavaju obnovu prehrambenih sistema na novim i zdravijim osnovama.³⁶

1. Podizanje svesti o složenosti prehrambenog sistema i potrebi globalnog prelaska na zdraviji i održiviji sistem.
2. Pomoću naučnih istraživanja težiti ka transparentnom i holističkom pogledu na hranu: ne samo ekonomskom, već i onom koji uzima u obzir pokazatelje kao što su ishrana, zdravlje, sreća i socijalno i kulturno blagostanje.
3. Izneti održive postojeće alternative; podržavati ih i promovisati.
4. Usvojiti princip predostrožnosti, polazeći od ekoloških, socijalnih i kulturnih odrednica zdravlja u reformi prehrambenih sistema.
5. Izgraditi integrisane prehrambene politike u okviru participativnog upravljanja.

Prethodna razmatranja vode nas ka poljoprivrednom pristupu koji od nas zahteva da se fokusiramo na globalnom nivou ka agroekologiji.

Agroekologija

Agroekologija je integrisani pristup koji istovremeno primenjuje ekološke i socijalne koncepte i principe za dizajn i upravljanje prehrambenim i poljoprivrednim sistemima. Ona nastoji da optimizira interakcije između biljaka, životinja, ljudi i životne sredine, uzimajući u obzir socijalne aspekte koje je potrebno rešiti u održivom i poštenom sistemu ishrane.³⁷

Agroekologija traži načine da poboljša poljoprivrednu proizvodnju ponovnim povezivanjem sa prirodnim procesima. Smanjuje potrebu za spoljnim unosima (poput hemijskih đubriva i pesticida) i neželjenim ishodima (poput zagađenja i klimatskih promena), podstičući prirodnu kružnu interakciju između drveća, biljaka, životinja i insekata na istom tlu. Temeljni principi agroekologije uključuju recikliranje hranljivih sastojaka i energije na farmi; integriranje useva i stoke; diverzifikacija vrsta i genetskih resursa u agroekosistemima u vremenu i prostoru; i fokusiranje na interakcije i produktivnost u poljoprivrednom sistemu. Agroekologija dobića sve veću podršku, jer se sve više posmatra kao način za poboljšanje otpornosti i održivosti prehrambenih sistema.

Olivier De Schutter, bivši specijalni izvestilac o pravu na hranu za UN, već je 2010. godine naznačio da slični pristupi, poput agrošumarstva, uključivanjem multifunkcionalnih stabala u poljoprivredne sisteme, mogu dovesti do sjajnih rezultata. Na primer, u Tanzaniji je sanirano 350.000 hektara zemlje u zapadnim provincijama Šinianga i Tabora pomoću agro šumarstva. Slični veliki projekti razvijeni su i u drugim zemljama na jugu širom sveta, povećavajući ukupnu poljoprivrednu produktivnost i zauzvrat smanjujući ruralno siromaštvo, poboljšavajući ishranu i vodeći ka ublažavanju klimatskih promena.³⁸

Organizacija za hranu i poljoprivodu Ujedinjenih nacija identifikovala je 10 međusobno povezanih elemenata agroekologije koji bi mogli pomoći u prelasku na održivu hranu i poljoprivredne sisteme:³⁹

1. Raznolikost: Upravljanje i očuvanje agro-biološke raznolikosti, unapređenje pružanja ekosistemskih usluga, uključujući opršivanje i remedijaciju tla, od kojih zavisi poljoprivredna proizvodnja. Raznolikost takođe jača ekološku i socio-ekonomsku otpornost, uključujući stvaranje novih prilika na tržištu. Na primer, raznolikost useva i životinja smanjuje rizik od neuspeha usled štetocina ili klimatskih promena. Različiti izvori prihoda pomažu u stabilizaciji prihoda domaćinstava, a raznovrsna ponuda žitarica, mahunarki, voća, povrća i proizvoda životinjskog porekla doprinosi poboljšanoj ishrani.
2. Zajedničko stvaranje i deljenje znanja: Mešanje tradicionalnog i autohtonog znanja, praktičnog znanja proizvođača i trgovaca, kao i globalno naučno znanje promovišući participativne procese i institucionalne inovacije koje grade međusobno poverenje.

3. Sinergija: Povećavanje ekoloških funkcija, što dovodi do veće efikasnosti i otpornosti korišćenja resursa pažljivim dizajniranjem raznolikih sistema koji selektivno kombinuju godišnje i višegodišnje useve, stoku i ribe, drveće, tlo, vodu i druge komponente na farmama i poljoprivrednom zemljištu

4. Efikasnost: Veća proizvodnja koristeći manje spoljnih resursa, smanjujući na taj način troškove i negativne uticaje na životnu sredinu i na kraju osnažujući proizvodače zahvaljujući smanjenju njihove zavisnosti od spoljnih resursa povećanjem njihove autonomije i otpornosti na prirodne ili ekonomске šokove.

5. Reciklaža: Zatvaranje ciklusa hranjivih materija i smanjenje otpada što se pretvara u manju zavisnost od spoljnih resursa, povećanje autonomije proizvođača i smanjenje njihove ranjivosti na tržišne i klimatske šokove.

6. Otpornost: Održavanje funkcionalne ravnoteže pomaže agroekološkim sistemima da se odupru bolesti. Diversifikacija i integracija smanjuju ranjivost proizvođača u slučaju da jedan usev, stoka ili druga roba propadnu. Niža zavisnost od spoljnih inputa takođe može umanjiti ranjivost proizvođača na ekonomski rizik.

7. Ljudske i društvene vrednosti: Stavljanje težnji i potreba onih koji proizvode, distribuiraju i konzumiraju hranu u središte prehrambenih sistema, štiteći i poboljšavajući životni standard u ruralnim područjima, jednakost i društveno blagostanje. Agroekologija omogućava ljudima da postanu agenti promene „odozdo prema gore“.

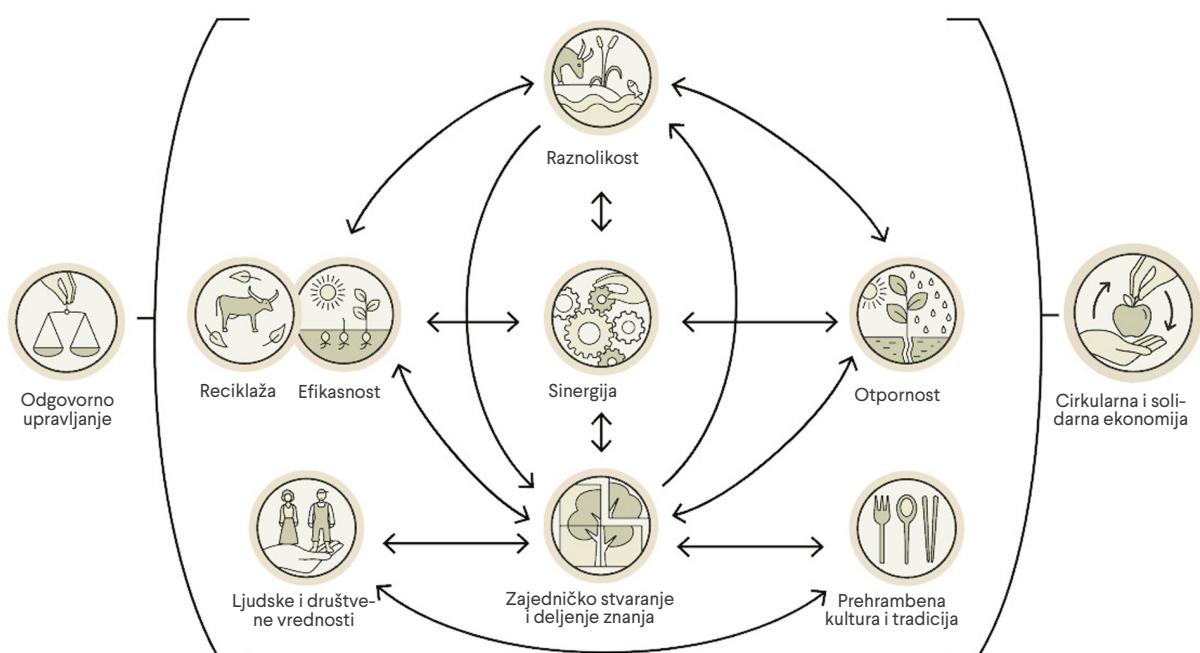
8. Prehrambena kultura i tradicija: Podržavanje zdrave, raznolike i kulturnoški prigodne ishrane, doprinosi sigurnosti hrane i ishrani uz istovremeno održavanje dobrobiti ekosistema. Agroekologija nastoji negovati zdrav odnos između ljudi i hrane. To može pomoći u realizaciji potencijala teritorije za održavanje naroda.9. Odgovorno upravljanje: Promovisanje transparentnih, odgovornih i inkluzivnih mehanizama upravljanja na različitim nivoima.

9. Odgovorno upravljanje: Promovisanje transparentnih, odgovornih i inkluzivnih mehanizama upravljanja na različitim nivoima.

10. Cirkularna i solidarna ekonomija: Ponovnim povezivanjem proizvođača i potrošača ona pruža inovativna rešenja za život unutar naših planetarnih granica, istovremeno obezbeđujući društveni temelj za inkluzivni i održivi razvoj.

Figure 2 Deset elemenata agroekologije

Iako smo danas još daleko od ovog idealnog scenarija, postoje 3 glavna sredstva za promenu koja nam mogu pomoći da krenemo u pravom smeru: 1) zdrava ishrana, 2) održiva proizvodnja hrane i 3) reforma upravljanja.

Zdrava ishrana

Postoje značajni naučni dokazi koji povezuju ishranu sa ljudskim zdravljem i održivošću životne sredine. Studije pokazuju da ako se pridržavamo zdrave ishrane, prinosi organske poljoprivrede omogućiće nam da uđovoljimo potrebama sve veće populacije, čak i pored očekivanog pada proizvodnje. Planetarna zdravstvena ishrana, kako je naziva EAT Lancet Komisija, sadrži, posebno, manje životinjskih proizvoda (ali oni koji se konzumiraju su boljeg kvaliteta), manje šećera, više vlakana i više (sezonskog) voća i povrća, sa u proseku 2500 kalorija dnevno.⁴⁰

Održiva proizvodnja hrane

Naš globalni sistem hrane posebno zahteva održivo intenziviranje. To podrazumeva „bolje sa manje“ poboljšanjem efikasnosti u korišćenju resursa i inputa. Na primer, smanjenje broja stoke i povezivanje stočne proizvodnje sa ratarskom proizvodnjom pomaže, s jedne strane, obnavljanju prirodnih rezervi đubriva (zatvaranje ciklusa azota i zaustavljanje njegove neprirodno prekomerne upotrebe), a s druge, obnavljanje samodovoljnih proteina (zaustavljanje uvoza soje i prateće tropsko krčenje šuma). Rotacija useva i mešovit usevi pomažu podsticanju biološke kontrole parazita i smanjenju korova, omogućavajući nam tako smanjenje upotrebe pesticida i podržavajući veću heterogenost na zemljištu. Održavanje travnjaka može zauzvrat podstaknuti skladištenje ugljen - dioksida u zemljištu.⁴¹ Pored toga, poljoprivrednici moraju steći pravo na slobodan uzgoj i proizvodnju, deljenje ili prodaju, nezavisno od patentiranog semena. Ove alternativne metode dominantnim monokulturama dobijaju zamah. Na primer, OpenSourceSeeds, nemačka neprofitna organizacija, postavila je novi trend kreirajući novu licencu za seme otvorenog koda, u cilju zaštite semena od patenata i zaštite sorte biljaka.⁴² Zahvaljujući novim evropskim pravilima o organskim proizvodima koja će se primenjivati od 2021. godine, prilikom određivanja kriterijuma za organsko seme biće uzeti u obzir važni faktori kao što su održavanje genetske raznolikosti i povećanje otpornosti na bolesti. To će omogućiti da se tradicionalno seme i poljoprivredne sorte plasiraju na tržiste.

Reforma upravljanja

Ako želimo biti u mogućnosti da koristimo agroekološki pristup hrani i poljoprivredi, tada će nam biti potrebno i efikasno upravljanje da podržimo ovu tranziciju. Samo kroz transparentne, odgovorne, inkluzivne i decentralizovane mehanizme upravljanja možemo omogućiti tranziciju proizvodačima i potrošačima. Uspešni primjeri uključuju programe školske ishrane i javnih nabavki, tržišne propise koji omogućavaju brendiranje različitih agroekoloških proizvoda i subvencije i podsticaje za cirkularne sisteme. U tom pogledu, organska poljoprivreda pruža brojne primere uspešnih politika. Na primer, Sikkim u Indiji je prva 100% organska država na svetu. Sva njegova poljoprivredna površina je organski sertifikovana. Ova politika sprovela je obustavu korišćenja hemijskog đubriva i pesticida i postigla potpunu zabranu prodaje i upotrebe hemijskih pesticida u državi. Od tranzicije je imalo koristi više od 66.000 poljoprivrednih porodica. U isto vreme, Sikkimov pristup nadilazi organsku proizvodnju i pokazao se zaista transformacionom za državu i njene građane. U njegov dizajn ugrađeni su socioekonomski aspekti, poput potrošnje i širenja tržišta, i kulturni aspekti, kao i zdravstvo, obrazovanje, ruralni razvoj i održivi turizam. Na primer, turistički sektor Sikkim-a imao je veliku korist od novog organskog imidža: između 2014. i 2017. broj turista porastao je za preko 50 procenata.⁴³

Primer koji je bliži nama je Danska sa svojim Akcionim planom organske proizvodnje (Organic Action Plan). Sačinjen uključivanjem širokog spektra zainteresovanih strana, plan predstavlja holističku strategiju koja povećava, s jedne strane, ukupnu potražnju za organskim proizvodima, a sa druge strane, podstiče istraživanje i inovacije proizvoda. Potpomognut značajnim namenskim finansiranjem, Plan je doneo vrlo jasne pozitivne rezultate: Danska danas ima najveći tržišni ideo organskih proizvoda u svetu, pri čemu gotovo 80 odsto Danaca kupuje organsku hranu. Štaviše, zahvaljujući velikoj potražnji, Plan je u velikoj meri ispunio svoj prvo bitni cilj udvostručavanja organskih poljoprivrednih površina u poređenju sa osnovnim nivoom iz 2007. godine. Pored toga, Plan je motivisao opštine kroz nacionalni cilj da u svim javnim kuhinjama postignu 60% organskog porekla; na taj način je, na primer, grad Kopenhagen ispunio cilj 90% organske hrane u 2015. godini, bez povećanja cena obroka.⁴⁴

Dobro osmišljene politike, poput gore navedene za organsku poljoprivredu, takođe mogu nadahnuti posebne politike za podršku agroekološkoj poljoprivredi. Hrana i zemlja se na taj način trebaju ponovo povezati. Ali tranzicijsko upravljanje takođe zahteva reviziju trgovinskih propisa, pošto takvi propisi narušavaju vladavinu zakona i zanemaruju razlike u okruženju i zdravstvenim standardima između teritorija. Sporazumi o slobodnoj trgovini obično dovode do trke ka dnu. Potrebno je ponovo demokratizovati donošenje odluka kako bi demokratija mogla ponovo da reguliše ekonomiju, u cilju postizanja bolje socijalne zaštite. Umesto besplatnih, potrebni su nam održivi trgovinski sporazumi, koji omogućavaju protok robe, usluga i investicija da se regulišu na demokratski način. Manja trgovinska sloboda - ili više trgovine u sferi reciprociteta i solidarnosti, umesto konkurenkcije i pohlepe - mogu dovesti do veće sigurnosti hrane.⁴⁵

PREMA DEMOKRATIJI HRANE I ZAJEDNIČKOJ PREHRAMBENOJ POLITICI

Postojeću zajedničku poljoprivrednu politiku EU (CAP) treba duboko preispitati da bi se ispunili ovi zahtevi. U stvari, mnogim državama nedostaje prehrambena politika koja može zadovoljiti primarne potrebe poput ishrane, zdravlja ili socio-ekonomske i ekološke stabilnosti. Nedostaje pravičnost u prehrambenoj industriji. Potrebna nam je veća transparentnost i odgovornost, kao i više demokratije među svim uključenim različitim akterima: građanima / potrošačima, proizvođačima, trgovcima i vladama.

Iz tog razloga je IPES Food pozvala na zajedničku prehrambenu politiku za EU.⁴⁶ Mozaik različitih politika utiče na prehrambene sisteme, ali ne nužno i pozitivno: poljoprivredu, trgovinu, bezbednost hrane, životnu sredinu, razvoj, istraživanje, obrazovanje, fiskalnu i socijalnu politiku, regulisanje tržišta, konkurenčiju i tako dalje. Postoje mnogi nedostaci i nedoslednosti i odstupanja između ovih paralelnih politika, a oni ometaju stvaranje koordinisane, integrisane vizije za fer i zdravu hranu.

U skladu sa gore navedenim refleksijama o zdravoj ishrani, praksi proizvodnje hrane i reforme upravljanja, i uz dugoročnu viziju Evropske komisije za sprovođenje strategije održivog razvoja, razvoj i promocija zajedničke politike u oblasti hrane može dokazati svoju vrednost. Njegov je cilj usmeravanje tranzicije ka održivim sistemima ishrane putem promene pet paradigm:

1. Osiguravanje pristupa zemljištu, vodi i zdravom tlu
2. Obnova otpornih na klimu i zdravih agroekosistema
3. Promovisanje dovoljne, zdrave i održive ishrane za sve
4. Izgradnja pravednijih, kraćih i čistijih lanaca snabdevanja
5. Stavljanje trgovine u službu održivog razvoja

Na mnogim lokalnim ili opštinskim nivoima danas se mogu uočiti prvi tragovi re-demokratizacije sistema hrane.

PONOVNO OTKRIVANJE HRANE KAO ZAJEDNIČKOG DOBRA

Dominantni narativ, koji sugeriše da su velike, mehanizovane monokulture koje kontrolišu transnacionalne agrobiznis korporacije produktivnije od poljoprivrednih kultura manjeg i raznolikog oblika, počinje da gubi zamah. Vreme je za novu naraciju, za inicijative sposobne prebaciti naše prehrambene i poljoprivredne sisteme s ekstraktivnog i pojedinačnog na generativni i kolektivni način, uz više zajedničkog korišćenja i deljenja, izvan dominantnog tržišta i državne logike.⁴⁷ Ovaj holistički pristup odgovara konceptu "hrana kao zajedničko dobro". Kao što Jose Luis Vivero Pol ističe, to znači da hranu moramo drugačije ceniti, da bismo „re-konceptualizovali čitav sistem hrane tako da jača zdravje ljudi, upravljanje prirodom, životni vek poljoprivrednika i zaštitu pejzaža.“⁴⁸ Ako hranu počnemo posmatrati iz perspektive zajednice, shvatitićemo da je pogrešno smatrati hranu pukom robom: ona takođe ima više neekonomskih dimenzija. Kulturni značaj hrane ne može biti izražen u eurima. Hrana na različitim mestima ima različito značenje za ljudе koji su uključeni. Moramo se odreći dominantnog pogleda na hranu kao samo robu i smatrati je ljudskim pravom, javnim dobrom i zajednicom.

Ova nova perspektiva može se naći u mnogobrojnim, novim inicijativama, kao i u bezbroj uobičajenih praksi koje su se uspešno odupirale talasu komodifikacije. Poljoprivrednici se udaljavaju od korporativne eksploracije, ali takođe potrošači postaju sve svesniji negativnih efekata ekstraktivne ekonomije. Oni se počinju reorganizovati oko robe/hrane koja se (ponovo) proizvodi i kojom se upravlja zajednički, poštujući i ljudе i prirodu; jačaju svoje demokratsko samopredeljenje. Novi oblici proizvodnje više povezuju poljoprivrednike i potrošače u pravednjem, zdravijem i održivijem (proizvodnom) sistemu hrane, a ove takozvane zajednice brzo dobijaju na značaju na globalnom nivou.

Trenutnih primera uspešnih (mini) sistema usmerenih ka reformi ima mnogo: u rasponu od poljoprivrede koju podržava zajednica (community supported agriculture) do prehrambene politike na opštinskom nivou. Pogledajmo neke primere u Belgiji.

Lokalne inicijative

Timovi hrane (Food teams)

Tim za hranu u flamanskom regionu Belgije inicijativa je razvijena po uzoru na japanski model iz 1965. godine, koji okuplja lokalne stanovalnike u grupe za nedeljne kupovine na lokalnim i regionalnim farmama. Ovaj sistem ima za cilj da ponudi fer, održivu i organsku hranu iz regiona, koja se proizvodi u skladu sa četiri godišnja doba, poštujući zemlju i prirodu i garantujući poljoprivredniku autonomiju u pogledu izbora i cena. Danas u Flandrijji postoji oko 180 Voedselteamu ili "Timova za hranu". Poljoprivreda podržana od strane zajednice (Community supported agriculture)

Poljoprivredna gazdinstva koje podržava zajednica (CSA) predstavljaju još jedan zanimljiv primer. CSA je oblik saradnje između građana i lokalnih poljoprivrednika, u kojem građani plaćaju godišnji doprinos za pokrivanje troškova proizvodnje na gazdinstvu. U zamenu oni dobijaju deo prinosa i učestvuju u žetvi i / ili u kolektivnom odlučivanju. Uzgoj tipa CSA prvi put se pojavio u Sjedinjenim Državama 1984. godine, ali je kasnije široko usvojen. U Belgiji je od 2007. godine osnovano 50 CSA farmi.

Pored ovih novih vrsta zajedničkih poljoprivrednih i prehrambenih inicijativa, pojavljuju se i inicijative na opštinskom nivou. Ovo poslednje je prilično obećavajuće, jer okuplja različite aktere u prehrambenom lancu i nudi mogućnost povećanja alternativnih praksi.

Prehrambene strategije na opštinskom nivou

Gent en Garde

U 2015. godini, 100 gradova širom sveta potpisalo je Milanski pakt o politici urbane hrane za održivost prehrambenih sistema. Gent je jedan od tih gradova: u obliku „Gent en Garde“ stvorio je savet za hranu i politiku hrane za održiv sistem ishrane zasnovan na 5 strateških ciljeva: (1) vidljivi, kraći lanac ishrane, (2) održiva proizvodnja i potrošnja hrane, (3) izbegavanje bacanja hrane, (4) ponovna upotreba prehrambenog otpada i (5) veći društveni višak vrednosti putem prehrambenih inicijativa.

Putem poziva za podnošenje predloga projekata, Gent en Garde pokreće inovativne, održive prehrambene inicijative poput Food Savers, koji prikupljaju viškove hrane i redistribuiraju ih u organizacijama koje se bave socijalnim pitanjima u gradu. Projekt je od svog početka 2017. godine prikupio 1.000 tona viškova hrane i distribuirao ih u 106 socijalnih organizacija. Još jedan lokalni primer je Vanier: mrežna pijaca na kojoj profesionalci ili prodavci HoReCa (hotela, restorana i kafića) mogu kupiti lokalne prehrambene proizvode direktno od lokalnih poljoprivrednika i drugih proizvodača hrane.

Ceinture Aliment-Terre Liégeoise (CATL)

Naš poslednji primer je inicijativa koja se pojавila 2013. godine iz lokalne tranzicione grupe. Pokrenula ga je koalicija građana, privrednih i kulturnih aktera čiji je cilj bila temeljna transformacija regionalnog sistema ishrane. Njih je podstakla regionalna poljoprivredna kriza, s jedne strane, i nova dinamika u oblasti lokalnog i kratkog proizvodnog lanca, s druge. CATL je osnovan radi objedinjavanja svih ovih inicijativa u jedinstvenu mrežu koja ima za cilj da razvije zajedničku strategiju. Teži se tome da postavi temelje za razmišljanje i akciju šemu kako bi se postiglo značajno povećanje potrošnje lokalnih proizvoda u pokrajini.

Ovi uspešni primjeri imaju zajedničko to što ponovo povezuju proizvodače i potrošače i koriste cirkularni pristup hrani i poljoprivredi. Zajedno sa bezbroj sličnih primera, oni pokazuju mogućnost preko potrebnog prelaska ka održivijem poljoprivrednom i prehrambenom sistemu. U porastu je lokalni i integrisani sistem hrane: onaj koji poštuje poljoprivrednike, potrošače, životnu sredinu i životinje i koji ima potencijal da se izbori sa svim ranije navedenim problemima.

ZAKLJUČCI

U ovom radu smo pokazali kako je naš prehrambeni i poljoprivredni sistem razbijen i kako pod pritiskom stavlja naše resurse, naše okruženje i samim tim bezbednost naše hrane. Potreban je hitni prelaz na održivije načine proizvodnje hrane. Agroekologija je kompas koji nam može pomoći da krenemo ka novom, holističkom narativu, koristeći tri glavna sredstva za promenu: pre svega, zdravu ishranu, koja se sastoji od manje mesa, manje šećera, više sezonskog povrća i voća i više vlakana; drugo, održiva proizvodnja hrane, što znači „raditi bolje sa manje“, vratiti poljoprivrednicima autonomiju i dostojanstvo, uzbajati široku i raznoliku raznolikost proizvoda, ponovno povezivati poljoprivrednike i potrošače u međusobnom jačanju partnerstva i zaštititi životnu sredinu od štetnih i zagađujućih praksi; i na kraju, transparentni, odgovorni, inkluzivni i višeslojni oblici upravljanja, uključujući održive trgovinske propise i re-demokratizaciju.

Sadašnje politike na nivou EU, međutim, ometaju stvaranje integrisane vizije o fer i zdravoj hrani. Potrebna nam je zajednička prehrambena politika koja zadovoljava primarne potrebe poput ishrane, zdravlja i socio-ekonomske i ekološke stabilnosti. Ovo zahteva obezbeđivanje pristupa zemljištu, vodi i zdravom tlu; obnova klimatski otpornih i zdravih agroekosistema, promovisanje dovoljne, zdrave i održive ishrane za sve; izgradnju pravednijih, kraćih i čistijih lanaca snabdevanja; i, konačno, ali najmanje bitno stavljanje trgovine u uslugu održivog razvoja. Zalaže se za novu naraciju koja hranu vrednuje kao ljudsko pravo, javno dobro i opšte dobro. Na lokalnom nivou već postoje mnogi uspešni primjeri re-demokratizovanih sistema hrane. Poštujući poljoprivrednike, potrošače, životnu sredinu i životinje, oni su sveobuhvatni: utelovljuju preko potrebnu tranziciju. Zajednička prehrambena politika zasnovana na principima agroekologije može ih podići na nove nivoje.

Reference:

- 1 Eurostat. Statistics Explained : Farm Structure Survey, 2013
- 2 Preveliki za ishranu: Istraživanje uticaja mega-spajanja, konsolidacije i koncentracije moći u poljoprivredno-prehrambenom sektoru. IPES Food, 2017.
- 3 Videti www.monsanto.com
- 4 Sloboda i bezbednost, Dirk Holemans. EPO, 2016.
- 5 Politička ekonomija reforme prehrambenih sistema, Olivier De Schutter. 2017
- 6 Dirk Holemans. Sloboda i bezbednost EPO, 2016.
- 7 Dirk Holemans. Sloboda i bezbednost, EPO, 2016.
- 8 Stanje sigurnosti hrane i ishrane u svetu, FAO, 2019
- 9 Preveliki za ishranu: Istraživanje uticaja mega-spajanja, konsolidacije i koncentracije moći u poljoprivredno-prehrambenom sektoru. IPES Food, 2017.
- 10 Zakon semena, Vandana Shiva. 2013
- 11 Hranimo problem. Opasno intenziviranje uzgoja životinja u Evropi. Greenpeace, 2019
- 12 Stanje svetskog ribarstva i akvakulture. FAO, 2018
- 13 Mogućnosti za buduća istraživanja i inovacije u vezi sa sigurnošću hrane i ishrane i poljoprivrede Globalna perspektiva InterAcademi Partnerstva. IAP, 2018
- 14 Klimatske promene 2014: Mitigacija klimatskih promena. IPCC, 2014
- 15 Zagađenje vazduha iz poljoprivrede: premašene granice emisija amonijaka in 2015, EEA, 2017
- 16 Globalni izgledi za zemljište: Bolja upotreba zemljišta za kritični plan 2030. UNCCD, 2017.
- 17 Samo 60 godina poljoprivrednog zemljišta preostaje ako se degradacija tla nastavi. In: Scientific American, 2018
- 18 Puna planeta, prazni tanjiri: Nova geopolitika oskudice u hrani. Lester R. Brown. Institut za javne politike Zemlje, 2012
- 19 See De Standaard, 23 May 2019
- 20 Kvalitet vazduha u Evropi – izveštaj iz 2018. EEA, 2018
- 21 Izveštaj o globalnoj proceni biodiverziteta i usluga ekosistema. IPBES, 2019.
- 22 Klasifikacija pokretača globalnog gubitka šuma. Philip G. Curtis, Christy M. Slay, Nancy L. Harris, Alexandra Tyukavina, Matthew C. Hansen. Objavljeno u: Science, 14 September 2018.
- 23 'Ons voedsel moet twee keer zo duur worden'. Intervju sa Marjolein Visser in De Standaard, 14/08/18
- 24 Wouter Vanhove. Agro-ecologische analyse van ggo's in mondiale landbouw- en voedselsystemen. In: Oikos 76, 2016.
- 25 U EU su građani jasno izrazili snažno protivljenje GMO-u. Ne žele ih na svojim tanjirima. Ali trenutna nedemokratska procedura autorizacije i nedostaci u proceni rizika (ne uzimajući u obzir sve ekonomske, socijalne i ekološke posledice) i dalje omogućava njihovo plasiranje na tržište EU. U stvari, Evropska komisija odobrava GMO čak i ako nema kvalifikovane većine zemalja članica u korist, a Evropski parlament nema pravo veta. Zbog pritiska građana, mnoge države članice nerado pristaju na EU odobrenje GMO-a za uzgoj i zabranile su ih na svojoj teritoriji, uprkos pritisku poljoprivredno-hemijskog sektora i Evropske komisije. Međutim, to ne znači da EU nema GMO, jer je veliki broj GMO useva odobren za uvoz u EU radi ishrane ljudi i hrane za životinje. Tokom aktuelnog mandata Jean-Clauda Junckera na mestu predsednika Evropske komisije, više od 30 novih GMO sorti biće odobreno za uvoz na tržište EU: uključujući kukuruz, soju, pamuk i uljanu repicu. One uglavnom završe (u potpunosti ili u tragovima) u hranidbi domaćih životinja EU. Vreme je da se preispita postupak autorizacije, kako bi se ispunili zahtevi građana i bio u skladu sa adekvatnim socio-ekonomskim i ekološkim zahtevima..
- 26 Srčane bolesti i moždani udar su najčešći razlozi za preranu smrt koja se može pripisati zagađenju vazduha. Sledе bolesti pluća i rak pluća. I kratkotrajna i dugotrajna izloženost dece i odraslih zagađivanju vazduha može dovesti do smanjene funkcije pluća, respiratornih infekcija i pogoršane astme. (Kvalitet vazduha u Evropi - 2018. EEA, 2018)
- 27 Stanje svetskog ribarstva i akvakulture. FAO, 2018
- 28 Uticaj pesticida endokrinih disruptora: Izveštaj. W. Mnif, A. Hassine, A. Bouaziz, A. Bartegi, O. Thomas i Benoit Roig. In: Int J Environ Res Public Health, 2017.
- 29 Les agriculteurs et la maladie de Parkinson. Santé Publique France, 2018.
- 30 Razvoj neksusa hrana – zdravlje : praksa, politička ekonomija i odnosi moći za izgradnju zdravijih sistema hrane. IPES Food, 2017.
- 31 "Prelomni trenutak": Zašto je krajnje vreme da zaštitite decu od reklamiranja nezdrave hrane. OHA, 2017
- 32 Puna planeta, prazni tanjiri: Nova geopolitika oskudice u hrani. Lester R. Brown. Institut za javne politike Zemlje, 2012
- 33 Izveštaj o globalnoj proceni biodiverziteta i usluga ekosistema. IPBES, 2019.
- 34 Prema zajedničkoj prehrambenoj politici Evropske unije: reforma politike i preusmeravanje koje je potrebno za izgradnju održivih prehrambenih sistema u Evropi. IPES Food, 2019
- 35 Dirk Holemans. Vrijheid & Zekerheid, EPO, 2016.
- 36 Razvoj neksusa hrana – zdravlje : praksa, politička ekonomija i odnosi moći za izgradnju zdravijih sistema hrane. IPES Food, 2017.

- 37 10 elemenata agroekologije. Upravljanje tranzicijom na održivi prehrambeni i poljoprivredni sistem. FAO, 2018
- 38 Izveštaj koji je Specijalni izvestilac Olivier De Schutter podneo Generalnoj skupštini UN-a o pravu na hranu 20. decembra 2010.
- 39 10 elemenata agroekologije. Upravljanje tranzicijom na održivi prehrambeni i poljoprivredni sistem. FAO, 2018
- 40 Agroekološka Evropa 2050.: multifunkcionalna poljoprivreda za zdravu ishranu, IDRI, 2018
- 41 Agroekološka Evropa 2050.: multifunkcionalna poljoprivreda za zdravu ishranu, IDRI, 2018
- 42 Nemačka neprofitna organizacija stvara novu licencu za seme otvorenog koda. Shareable, 2017.
- 43 <https://www.worldfuturecouncil.org/p/2018-agroecology/>
- 44 <https://www.worldfuturecouncil.org/p/2018-agroecology/>
- 45 Dirk Holemans. Sloboda i bezbednost, EPO, 2016.
- 46 Prema zajedničkoj prehrambenoj politici Evropske unije: reforma politike i preusmeravanje koje je potrebno za izgradnju održivih prehrambenih sistema u Evropi. IPES Food, 2019
- 47 J-L. Vivero-Pol, T. Ferrando, O. De Schutter, U. Mattei. Routledge vodič – hrana kao zajedničko dobro. 2019
- 48 Videti https://www.commonsnetwork.org/wp-content/uploads/2019/06/OUR_COMMONS1.pdf

Ova publikacija realizovana je uz finansijsku podršku Evropskog parlamenta Evropskoj zelenoj fondaciji. Evropski parlament nije odgovoran za sadržaj ove publikacije.

Green European Foundation
3 Rue du Fossé – 1536 Luxembourg
Brussels Office - Mundo Madou – Avenue des Arts 7-8, 1210 Brussels

Tel.: +32 2 329 00 50
Email: info@gef.eu

With the financial support of the European Parliament to the Green European Foundation.